

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

webedition

με την ευθύνη του Τραϊκού

Ιχνηλατώντας την παλιά Λάρισα

Εμμανουήλ Μανουσάκης: Ο άνθρωπος που νίκησε τη μάστιγα της ελονοσίας

Δημοσίευση: 19 Απρ 2017 15:00 [Αφιέρωμα](#) - [Δήμος Λάρισας](#)

Ο υποστράτηγος Εμμανουήλ Μανουσάκης (1898-1968). Προτομή στο άλσος Αλκαζάρ. Φωτογραφία των μελών της Φωτοθήκης Βαγγέλη Ρηγόπουλου και Θωμά Κυριάκου.

Οι περιπατητές που βαδίζουν τον μεγάλο ευθύ πεζόδρομο ο οποίος διχάζει το άλσος των Νυμφών (Αλκαζάρ), μόλις κατεβούν τα σκαλάκια, κοιτάζοντας δεξιά τους, αντικρίζουν πρώτα την αναμνηστική στήλη η οποία στήθηκε για τους πεσόντες στρατιωτικούς στον «ατυχή πόλεμο» του 1897[1] και στη συνέχεια τέσσερις χάλκινες προτομές, κατά σειράν: του ήρωα του 1821 Αθανασίου Διάκου, του μακεδονομάχου Παύλου Μελά, του ιστορικού της Λάρισας Επαμεινώνδα Φαρμακίδη και του στρατιωτικού ιατρού Εμμανουήλ Μανουσάκη.

Στο σημερινό μας σημείωμα θα σταθούμε αποκλειστικά στον Εμμανουήλ Μανουσάκη που ενώ είναι ο ιατρικός ευεργέτης της Λάρισας και κατ' επέκταση και της Θεσσαλίας, ουσιαστικά είναι ο πλέον άγνωστος σε σχέση με τους προηγούμενους τρεις. Ο Εμμανουήλ Μανουσάκης, γεννήθηκε το 1898 σε ένα χωριό της Κρήτης, στην Κασταμονίτσα. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο του χωριού του και μετά συνέχισε στο γυμνάσιο Ηρακλείου. Το 1916 γράφτηκε στην

Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, αλλά μετά από τα δύο πρώτα χρόνια έλαβε κρατική υποτροφία και συνέχισε τις σπουδές του στη Γαλλία, στο πανεπιστήμιο της Λυών, από το οποίο αποφοίτησε αριστούχος. Νυμφεύθηκε την Γαλλίδα Σιμόν και απέκτησε τέσσερες κόρες. Το 1925 εντάχθηκε στον ελληνικό στρατό, ιδρύοντας το πρώτο επιδημιολογικό Κέντρο των Ενόπλων Δυνάμεων. Διετέλεσε οργανωτής του κλάδου Προληπτικής Ιατρικής από το 1925 μέχρι το 1947, εν συνεχεία διευθυντής του Κέντρου Ερευνών και της Ανθελονοσιακής Υπηρεσίας του Στρατού, διευθυντής του Υγειονομικής Υπηρεσίας του Γ' Σώματος Στρατού, υγειονομικός σύμβουλος του ΓΕΣ, πρόεδρος του Ανωτάτου Υγειονομικού Συμβουλίου των Ενόπλων Δυνάμεων και μέλος της Ανώτατης Υγειονομικής Επιτροπής του ΝΑΤΟ. Ο στρατηγός Μανουσάκης, πέθανε το 1968, σε ηλικία 70 ετών. Το έργο του υπήρξε πλούσιο και εν πολλοίς πρωτοποριακό. Ήταν μια προικισμένη προσωπικότητα με ευφυΐα, φιλέρευνο πνεύμα, εργατικότητα, υπομονή, επιμονή, εντιμότητα και ακλόνητη πίστη στις αξίες της ζωής

Δεν θα σταθούμε όμως στο πλούσιο βιογραφικό και την ανελικτική πορεία στην ιεραρχία του στρατεύματος, απ' όπου αποστρατεύθηκε με τον βαθμό του υποστρατήγου του Υγειονομικού, αλλά θα περιγράψουμε την μάχη που έδωσε στις ελονοσιόπληκτες περιοχές της Θεσσαλίας, μέχρι τη τελική νίκη.

Το 1880 ο στρατιωτικός ιατρός στη Γαλλία Charles Louis Alphonse Laveran ενώ υπηρετούσε στην Αλγερία, ανακάλυψε ότι παρασιτικά πρωτόζωα είναι οι αιτιολογικοί παράγοντες ασθενειών όπως η ελονοσία. Για την ανακάλυψη αυτή βραβεύτηκε το 1907 με το βραβείο Νόμπελ Ιατρικής και Φυσιολογίας. Αργότερα ο γερμανός ιατρός Robert Koch[2] περιέγραψε ότι ξενιστής του παρασίτου στον άνθρωπο είναι ο θηλυκός ανωφελής κώνωπας.

Την περίοδο 1936-37 είχε αρχίσει να κατασκευάζεται στη Λάρισα η νέα ανακουφιστική κοίτη του Πηνειού στον δρόμο προς την Γιάννουλη, για την πρόληψη πλημμυρών. Από την αφαίρεση μεγάλων ποσοτήτων χωμάτων για την κατασκευή των αναχωμάτων της νέας κοίτης, δημιουργούνταν βαθείς λάκκοι, οι οποίοι με τα νερά των βροχών μετατρέπονταν σε μόνιμα έλη. Και στην παλαιά κοίτη η μειωμένη ροή νερού που εμφανίσθηκε μετά την κατασκευή της ανακουφιστικής, προκαλούσε πολλές περιοχές με λιμνάζοντα νερά. Τα λιμνάζοντα νερά ήταν εκτροφείο ανωφελών κωνώπων και οι κάτοικοι της Λάρισας, αν δεν έπαιρναν σοβαρά προστατευτικά μέσα, νοσούσαν σε μεγάλο ποσοστό. Έπρεπε λοιπόν να παρθούν τα κατάλληλα ιατρικά μέσα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι η παρουσία του Εμμ. Μανουσάκη στη Λάρισα οφείλεται σε δυσμενή μετάθεση. Συγκεκριμένα σε μια επίσκεψή του στον τραυματισμένο Βενιζέλο στο νοσοκομείο "Ευαγγελισμός", ύστερα από τη δολοφονική απόπειρα του 1933 στη λεωφόρο Κηφισίας, είχε φωτογραφηθεί από

τους πολιτικούς του αντιπάλους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να στοχοποιηθεί, με επακόλουθο να αποσταλεί το 1935 στις ελονοσιόπληκτες περιοχές της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας, με έδρα τη Λάρισα. Τελικά όμως όπως αποδείχθηκε, ο τόπος της εξορίας του Μανουσάκη, ουσιαστικά «απέβη στάδιον δόξης λαμπρόν» για τον ίδιο και τον τόπο, του οποίου άλλαξε τη μοίρα κατά την τριετία 1937-39.

Το καλοκαίρι του 1936 και ενώ ο Μανουσάκης υπηρετούσε τότε στο στρατιωτικό νοσοκομείο, παρατηρήθηκε μεγάλη έξαρση ελονοσίας στην περιοχή της Θεσσαλίας, τόσο στον άμαχο πληθυσμό όσον και στο στράτευμα. Για να αντιμετωπίσει την τραγική αυτή κατάσταση, αφού έκανε μια μεγάλη έρευνα, επεξεργάσθηκε ένα ορθολογικό σχέδιο ανθελονοσιακού αγώνα. Όταν ο τότε πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξάς επισκέφθηκε το 1937 την Λάρισα για να ενημερωθεί από κοντά για το σοβαρό αυτό πρόβλημα υγιεινής του τόπου, έλαβε γνώση του σχεδίου προσωπικά από τον ίδιο τον στρατιωτικό ιατρό Μανουσάκη και όχι μόνον το ενέκρινε, αλλά και τον συνεχάρη. Ο αγώνας άρχισε την άνοιξη του 1937 με ειδικά ανθελονοσιακά συνεργεία διασπαρμένα σε ολόκληρη τη Θεσσαλία, υπό την διεύθυνση του Εμμ. Μανουσάκη και με την συμμετοχή τοπικών παραγόντων.

Ο Τύπος της Λάρισας και οι συντάκτες βρέθηκαν δίπλα του, τον συμπαραστάθηκαν τον παρακολουθούσαν από κοντά και τον επαινούσαν. Αναφέρονταν στην «Λερναία Ύδρα», η οποία, όπως πιστεύεται, θανάτωσε πριν από αιώνες τον Ιπποκράτη. Αλλά χάρη στον στρατό απαλλάχθηκε από την μάστιγα αυτή. Ήταν μια «μάχη ειρήνης» του στρατού, η οποία κερδήθηκε όπως οι «μάχες του πολέμου». Την προσπάθεια της απαλλαγής από την ελονοσία την επωμίσθηκε και την έφερε εις πέρας ο Εμμ. Μανουσάκης. Έτσι παρ' όλες τις άλλες προσπάθειες που κατέβαλλε και σε διάφορους άλλους τομείς της στρατιωτικής ιατρικής κατά την διάρκεια της θητείας του, όμως περισσότερο η φήμη του ονόματός του συνδέθηκε με τον ανθελονοσιακό αγώνα στη Θεσσαλία, έργο τιτάνιο και εθνωφελές, που αυτόκλητος συνέλαβε, οργάνωσε και έφερε εις πέρας, με τη συμπαράσταση ασφαλώς του στρατού, των τοπικών αρχών αλλά και του πάσχοντος λαού[3].

Το 1970 ο εν αποστρατεία Γενικός Αρχίατρος Δημήτριος Παλιούρας, ως πρόεδρος του Μορφωτικού Εκδρομικού Συνδέσμου «Αριστεύς», έλαβε την πρωτοβουλία να τιμήσει το έργο του Μανουσάκη. Θεώρησε ότι ήταν μία υποχρέωση της κοινωνίας της Λάρισας και του ιατρικού κόσμου της περιοχής και μία ένδειξη αιώνιας ευγνωμοσύνης για τον άνθρωπο που η συμβολή του στον τομέα της καταπολέμησης της ελονοσίας ξεπέρασε ακόμη και τα σύνορα της χώρας. Έτσι στις 21 Ιουνίου 1970 έγιναν τα αποκαλυπτήρια της προτομής του στον χώρο του άλσους Αλκαζάρ παρουσία των τοπικών αρχών, με σύσσωμο του Διοικητικό Συμβούλιο του Μ.Ε.Σ. Αριστεύς, το οποίον απαρτίζονταν εκτός

από τον πρόεδρο Δημήτριο Αθ. Παλιούρα και από τους Γεώργιο Δουβαλόπουλο, Ιωάννη Παπαθεοδώρου, Ιωάννη Κατσαρό, Αβραάμ Ζακάρ, Παναγιώτη Ιατρόπουλο και Λεωνίδα Μπέρτολη. Η προτομή ήταν έργο του γνωστού γλύπτη από τον Τύρναβο και μετέπειτα καθηγητή στη Σχολή Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου Αθηνών Γεώργιο Καλακαλά[4]. Η προτομή στηρίζεται επί τετράγωνης μαρμάρινης κολώνας, στο πρόσθιο μέρος της οποίας έχουν σκαλιστεί με κεφαλαία γράμματα τα εξής: «Εμμανουήλ Μανουσάκης. Υποστράτηγος Υγειονομικού. Πρόεδρος Ακαδημαϊκός (1898-1968). Όταν λαός και στρατός εμαστίζετο από την ελονοσία αγωνισθείς 1936-1940 απήλλαξε την Θεσσαλίαν από επάρατον νόσον».

Τελικά ο στρατηγός Μανουσάκης διέπρεψε στον τομέα της επιστήμης, της έρευνας και της άμεσης εφαρμογής της σε υγειονομικά προγράμματα. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό πριν και μετά τον πόλεμο, όταν ως στρατιωτικός ιατρός οργάνωσε τις υγειονομικές υπηρεσίες του στρατού, τον εμβολιασμό, την αιμοδοσία στα πολεμικά μέτωπα και τα νοσοκομεία και την γιγάντια προσπάθεια εξάλειψης της ελονοσίας στη Θεσσαλία. Συγγραφέας πολλών επιστημονικών μελετών και βιβλίων με δημοσιεύσεις σε ξένα ιατρικά περιοδικά, απέσπασε εν ζωή πολλές τιμητικές διακρίσεις, ακόμα και στο πεδίο της μάχης. Η Ακαδημία Αθηνών τον ανακήρυξε πρόεδρο των Ιατρικών Επιστημών.

[1]. Βλέπε: Παπαθεοδώρου Νικόλαος, *Το παλιό Ηρώο στο Αλκαζάρ*, εφ. «Ελευθερία» φύλλο ης 31ης Ιανουαρίου 2016.

[2]. Παπαδημητρίου Δημήτριος, *Πώς ο στρατός ενίκησε την «Λερναία Ύδρα», την ελονοσία (1937-1940) στη Θεσσαλία*, Αθήναι, (1997) σελ. 10.

[3]. Η σύλληψη της ιδέας και η μεθοδική πραγματοποίηση του έργου εκτίθενται στο ογκώδες βιβλίο του: *Το ελονοσιακόν πρόβλημα, έρευνα και εφαρμογαί εν Θεσσαλία. Ο ολοκληρωτικός αγών κατά της ελονοσίας. Λάρισα 1939.*

[4]. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι και οι άλλες τρεις γειτονικές προτομές, του Επαμεινώνδα Αστεριάδη, του Παύλου Μελά και του Αθανασίου Διάκου είναι έργα του ιδίου γλύπτη (Γεωργίου Καλακαλά), τοποθετήθηκαν έπειτα από σχετική πρωτοβουλία του Διοικητικού Συμβουλίου του Μ.Ε.Σ. Λαρίσης, με πρόεδρο τον Αθανάσιο Παλιούρα και κατά την ίδια χρονολογία 1970.

Του Νικ. Αθ. Παπαθεοδώρου